

**Závěrečné hodnotenie
Blokového grantu pre MVO a podporu partnerstiev financovaného
z Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce**

autori

Peter Gušťačík, BA
Mgr. Lýdia Marošiová

december 2015

Účelom záverečného hodnotenia je zhodnotiť relevantnosť a efektivitu Blokového grantu, jeho predpokladaný dopad a vyhliadky pre udržateľnosť výsledkov.

Hodnotiaca správa je vypracovaná pre Švajčiarsku agentúru pre rozvoj a spoluprácu, NKB - Úrad vlády Slovenskej republiky a Nadáciu Ekopolis - sprostredkovateľa Blokového grantu.

Základné informácie o Blokovom grante

Blokový grant pre MVO a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce bol súčasťou Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce, vznikol z príspevkov Švajčiarskej konfederácie a bol spolufinancovaný zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Blokový grant sa skladal z dvoch častí - Blokového grantu pre MVO a Blokového grantu pre podporu partnerstiev. Blokový grant pre MVO bol grantovou schémou na podporu projektov slovenských sociálnych a environmentálnych mimovládnych organizácií prostredníctvom tzv. malých projektov. Blokový grant pre podporu partnerstiev podporil partnerské projekty slovenských a švajčiarskych inštitúcií prostredníctvom tzv. spoločných projektov.

Na financovanie 22 malých projektov bola schválená celková čiastka 2 652 925 EUR a na financovanie 18 spoločných projektov bola schválená celková čiastka 2 240 646 EUR (čerpanie nenávratných finančných príspevkov v malých projektoch dosiahlo približne 96% a v spoločných projektoch približne 92%)¹.

Projekty boli vybrané v grantových súťažiach prostredníctvom otvorených výziev na podávanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok. Doba realizácie Blokového grantu bola január 2012 - február 2015.

Sprostredkovateľom Blokového grantu bola Nadácia Ekopolis, v spolupráci s Nadáciou na podporu sociálnych zmien SOCIA a Karpatskou nadáciou. Národným kontaktným bodom (NKB), dozorným orgánom a zmluvnou stranou pre Sprostredkovateľa bol Úrad vlády Slovenskej republiky.

Viac informácií na stránke www.bgsfm.sk.

¹ In: Závěrečné hodnotenie BG ŠFM_prezentácia.ppt, Nadácia Ekopolis, 9.12.2015

Skratky a symboly použité v texte

BG	Blokový grant
EHP	Európsky hospodársky priestor
EÚ	Európska únia
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MVO	mimovládna (nezisková) organizácia
NKB	Národný kontaktný bod, úlohu NKB v SR plnil Úrad vlády Slovenskej republiky
NKÚ SR	Najvyšší kontrolný úrad SR
NFP	nenávratný finančný príspevok
PCR	Záverečná správa o projekte v rámci BG MVO a PP
PP	časť Blokového grantu pre podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce
SR	Slovenská republika
	symbol používaný v texte pre mimovládne organizácie v environmentálnej oblasti
	symbol používaný v texte pre mimovládne organizácie v sociálnej oblasti
	symbol používaný v texte pre organizácie z časti BG pre podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce
	symbol používaný v texte pre partnerské organizácie vo Švajčiarsku

(a) Posúdenie strategického významu Blokového grantu

Od Nežnej revolúcie po súčasnosť mimovládne organizácie patrili k aktérom, ktorí sa podieľali na transformácii spoločnosti na Slovensku, a spolu s prodemokraticky orientovanými politickými stranami, médiami, cirkvami, ale najmä angažovanou verejnosťou, zviadli aj hodnotový zápas o podobu a miesto Slovenska na geopolitickej mape. Financované spočiatku najmä zo zahraničných zdrojov, spevnili základy občianskej spoločnosti, demokratickej politickej kultúry a sociálno-ekonomickej spravodlivosti. Po odchode veľkých zahraničných donorov podstúpili proces diverzifikácie finančných zdrojov, zasadili sa o rôzne mechanizmy podpory MVO a záležalo na zameraní, kapacite a ochote každej MVO, či sa o zdroje z nich aj uchádzali.

Na konci prvého desaťročia 21. storočia veľká časť neziskového sektora na Slovensku bola podfinancovaná. Otázka udržateľnosti sa pre väčšinu MVO stala súčasťou inštitucionálnych stratégií ako zabezpečiť činnosť, zlepšovať služby či napredovať v poznani. Preto sa Blokovaný grant pre mimovládne organizácie a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce (2012-2015) zaradil medzi významné mechanizmy podpory mimovládnych organizácií² i pozitívnych zmien v environmentálnej a sociálnej oblasti. Zvlášť, keď domáce prostredie (firemné darčovstvo, asignácia 2%, verejné zdroje a finančné zbierky) dlhodobo negeneruje dostatočné zdroje práve na projekty, ktoré by prinášali spoločenské inovácie či umožňovali advokačné aktivity MVO.

Nájdenny kľúč k medzisektorovému zmiereniu a „verejnému trezoru“

Blokovaný grant predostrel prioritne pre mimovládne organizácie transparentnú súťaž myšlienok a spôsobu ich realizácie, a to v rovine koncepčného riešenia rôznych otázok spoločenského významu, ako aj v rovine rozdeľovania, administrovania a čerpania zdrojov. Súťažiť o verejné zdroje mohli záujemcovia o rolu sprostredkovateľa Blokovaného grantu a o rolu príjemcov, z veľkej časti z radov MVO.

Špecifický druh verejných zdrojov, ktorý využíval Blokovaný grant financovaný zo švajčiarskeho príspevku novým krajinám rozšírenej EÚ, bol na Slovensku dosiaľ neodskúšaným nástrojom, ale jeho význam presahoval hodnotu alokovaných financií. Vlády SR (2011-15) jeho prostredníctvom dostali od Švajčiarskej konfederácie jasný signál, že **podpora MVO a občianskej spoločnosti³ patrí k vytváraniu vyspelého Slovenska**. Táto nová situácia sa stala tiež príležitosťou pre vnútrospoločenské zmierenie, keď pomohla mnohým MVO prekonať prípadné zábrany uchádzať sa o verejné zdroje, ktoré dovtedy neboli pre mnohé MVO nielen dostupné, ale pre niektorých predstaviteľov MVO ani prijateľné pre hodnotový konflikt s politickými reprezentáciami pri moci.

Blokovaný grant ustanovený v rámci Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce v roku 2011 a spravovaný Nadáciou Ekopolis⁴ bol precedensom pri rozdeľovaní príspevku krajín EHP pre krajiny bývalého socialistického bloku vo východnej a strednej Európe, ktorý sa pravdepodobne prejavil a mal dosah aj na vznik Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý vznikol v roku 2013 v rámci tzv. Finančného mechanizmu EHP a Nórska v období 2009 – 2014, spravovaný štyrmi etablovanými

² ... spolu s Fondom pre MVO v rámci Finančného mechanizmu EHP 2009 – 2014 donorských krajín Islandu, Lichtenštajnska a Nórska (približne 8 mil. EUR), asignáciou 2% z dane z príjmov fyzických a právnických osôb (ročne približne 25-30 mil. EUR) a ďalšími zdrojmi. Ďalšími zdrojmi sú: verejné zdroje z európskych štrukturálnych fondov/ miestnych samospráv, firemné a súkromné granty, dobrovoľné príspevky fyzických osôb, verejné zbierky, členské príspevky členov MVO, výnosy z vlastnej činnosti MVO, ako aj financovanie MVO zo štátnych zdrojov. In: <http://www.tretisektor.gov.sk/financovanie-mno-a-os/>

³ občiansku spoločnosť – podľa všeobecne prijímanej definície - charakterizuje vysoký podiel účasti občanov na spravovaní vecí verejných zdola, cez nepolitické štruktúry

⁴ spolu s asistujúcimi partnermi Sociou – nadáciou na podporu sociálnych zmien a Karpatskou nadáciou

nadáciami na Slovensku⁵. Dnes je možné konštatovať, že tento odvážny a cielený prístup k prerozdeleniu švajčiarskeho príspevku pre MVO prostredníctvom sprostredkovateľa spomedzi MVO, síce osvedčil Blokovaný grant ako dobrý finančný mechanizmus, ale ako ukazuje realita čerpania EÚ fondov v novom programovom období 2014-2020, doposiaľ bez využívania blokovaných grantov, aj ako nadčasový.

Šanca pre činy tých s uznaným statusom v odbore

Blokovaný grant pre MVO sa zameriaval na dve oblasti podpory – sociálnu a environmentálnu, kde formuloval relevantné otázky, k riešeniu ktorých má BG prispieť na lokálnej a národnej úrovni. Blokovaný grant pre podporu partnerstiev sa zameriaval na vytváranie partnerstiev a výmeny *know how* medzi inštitúciami Švajčiarskej konfederácie a Slovenskej republiky v akýchkoľvek oblastiach a na všetkých úrovniach, vrátane nadnárodnej. Takéto základné vymedzenie v rámci vybraných dvoch smerov podpory vzišlo z odbornej analýzy, ktorú vypracovala Nadácia Ekopolis v žiadosti o NFP, na základe výskumnej sondy a s externými konzultantmi, pre časť BG pre MVO aj v spolupráci s príslušnými MVO zo sociálnej a environmentálnej oblasti, a pre časť BG pre PP s inštitúciami relevantnými pre oblasť spoločných projektov.

Priority (podpory) Blokového grantu vymedzila Nadácia Ekopolis s odborníkmi, následne ich schválila aj Švajčiarska konfederácia, s možnosťou obmedziť alebo doplniť tieto priority v priebehu grantového programu, čím sa legitimizovalo akékoľvek rámcovanie vybraných oblastí, ale aj oprávnených žiadateľov, ktorí sa mohli uchádzať o príspevok k ich riešeniu. Tento postup bol previazaný s kritériom veľkosti tzv. malých a spoločných projektov v rozmedzí 10000 – 250000 švajčiarskych frankov, ktoré v kombinácii s možnosťou použitia zdrojov aj na inštitucionálny rozvoj, zaradilo švajčiarsky príspevok u konečných príjemcov medzi zásadné granty. Vyplynulo to aj z rozhovorov s viacerými predstaviteľmi MVO, ktorí boli príjemcami GP.

Šanca presadzovať verejný záujem

To bol strategický grant pre <našu MVO>. Mohli sme zachovať vďaka nemu časť nášho programu. Bez tejto podpory by bolo pre nás veľmi ťažké fungovať v tejto oblasti participácie <na riešení problémov verejného záujmu>.

Šanca aj pre menšie organizácie

Projekt pre nás znamenal asi trojnásobný nárast zamestnancov a asi trojnásobný nárast rozpočtu. Rozšírenie sme mali ošetrované v riadiacej časti projektu.

Možnosť žiadať o mzdy

Nám veľmi pomohlo, že sme mohli žiadať aj o mzdy. Tu je ten rozdiel v porovnaní s inými nadáciami, kde sa financujú len aktivity.

Blokovaný grant vytvoril priestor pre projekty a ich nositeľov, ktoré(-i) presvedčili svojou profesionalitou a inovatívnosťou riešení, odvahou robiť systémové zmeny a/alebo argumentáciou o naliehavosti intervencií v danej problematike. V rozhovoroch s kompetentnými predstaviteľmi na strane správcov financií vyplynulo, že BG vytvoril priestor, v ktorom sa zámerne hľadali a do výberu dostali dva druhy projektov, inovatívne - potenciálne rizikové, ktoré ale v prípade úspechu mohli priniesť vysokú pridanú hodnotu, a tradičné - ktoré volili riešenie zaužívanými cestami.⁶

⁵ V priebežnej evaluácii programov MNO financovaných z tzv. Nórskeho finančného mechanizmu 2009-2014 sa uvádza, že v roku 2013 boli na Slovensku dva najdôležitejšie grantové mechanizmy Program švajčiarsko-slovenskej spolupráce a Nórske fondy. In: <http://eeagrants.org/News/2015/Mid-term-NGO-evaluation-released>, s.168

⁶ Pričom riziko sa snažili znížiť výberom správnych prijímateľov – stabilných organizácií, ktoré potom mohli mať aj neoverené projektové nápady. (pozn. aut.)

O kvalite nastavenia tematických rámcov BG hovorili aj samotní príjemcovia BG. Oceňovali výber a vymedzenie tém, ktoré vychádzali z potrieb cieľového územia aj skupín.

Efekty jednej dvanástiny švajčiarskeho príspevku

Blokový grant pre MVO a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce vo výške švajčiarskeho príspevku 5 510 901,- CHF⁷ bol v rokoch 2012-2015 významným zdrojom financovania primárne mimovládnych organizácií na Slovensku a rôznych oblastí spoločenského významu, ktorý je vyčísliteľný ako **jedna dvanástina celkového príspevku Švajčiarska pre Slovensko**.⁸

V duchu Memoranda Švajčiarskej konfederácie o porozumení s Európskym spoločenstvom v roku 2006, v ktorom sa Švajčiarsko zaviazalo prispieť jednou miliardou švajčiarskych frankov na zníženie hospodárskych a sociálnych rozdielov v rámci rozšírenej EÚ, Blokový grant tak predstavoval približne jednu stoosemdesiatinu. Tento pomer znamená, že príspevok a tým aj akýkoľvek realistický dosah Blokového grantu na Slovensku na zníženie spomínaných rozdielov v krajinách Európskeho spoločenstva začína vo výške 185-inového podielu.⁹

Vzhľadom k podmienke Švajčiarskej konfederácie spolufinancovať Blokový grant bola suma navýšená o 15% z rozpočtu Slovenskej republiky a predstavovala **celkom 6 483 413,- CHF¹⁰**, čo prispelo k (dovtedy skôr sporadickej) dobrej praxi založenej na spolupráci MVO so štátom a dôležitej legitimizácii používania verejných zdrojov pre všetky typy MVO.

Dobrá prax použitia verejných zdrojov s pozitívnym dosahom na vonkajšie vzťahy MVO

Podiel Blokového grantu na Programe švajčiarsko-slovenskej spolupráce mohol byť vyšší, o žiadosti o NFP zo strany väčšieho počtu MVO nebola núdza. Mohli sa otvoriť ďalšie oblasti podpory, prehĺbiť tie vybrané, podporiť ďalšie MVO, alokovať rôzne veľkosti grantov, rozšíriť oprávnených žiadateľov aj na MVO bez dvojročnej histórie. Napriek tomu, alebo práve pre „jednu dvanástinu“, BG mala strategický význam majáka pre častokrát roztrúsené úsilie MVO, z hľadiska svojho historického miesta a účelu vo vzťahoch MVO - štátna administratíva, samospráva a aj vo vzťahoch MVO - odborná, široká verejnosť. Blokový grant demonštroval dobrú prax pri využívaní verejných zdrojov, vyvinul tlakovú vlnu od miestnej komunity až na úroveň politik, intervencií a mal šancu meniť svet k lepšiemu. Počas jeho trvania určite.¹¹

Spoločenskú naliehavosť úloh, ktoré riešil BG, potvrdil aj online prieskum. Väčšina príjemcov je presvedčená, že BG splnil svoju historickú úlohu. Aj keď pri vlastnom hodnotení projektov v BG z hľadiska prosperity Slovenska v dlhodobom horizonte prevláda skôr opatrnosť (graf č.1).

⁷ podľa Dodatku č.1 k Zmluve o Blokovom grante č. 1438/2011 zo dňa 02.08.2011, ktorý vstúpil do účinnosti 14.9.2012 a indikatívneho rozpočtu

⁸ Blokový grant pre MVO a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce predstavoval schválené NFP v celkovej výške **4 888 738 EUR** podľa Zmlúv o realizácii projektov; pričom vyčerpal 94% oprávnených výdavkov. In: Záverečné hodnotenie BG ŠFM_prezentácia.ppt, Nadácia Ekopolis, 9.12.2015

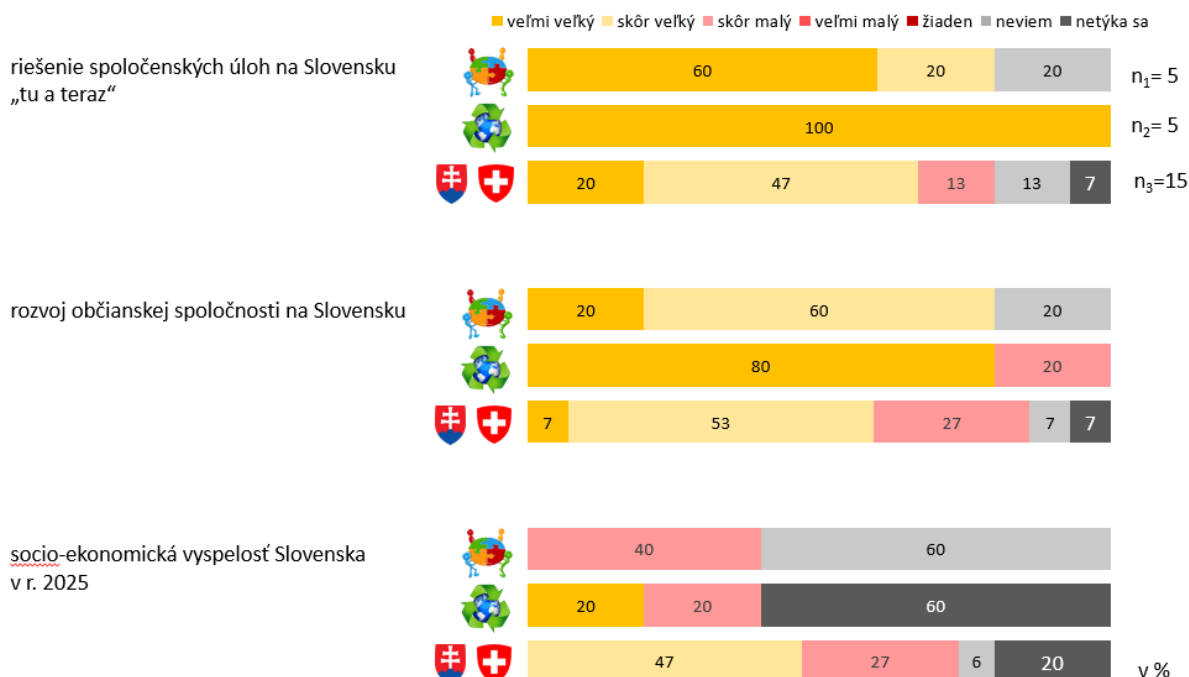
⁹ Pre úplnosť donorského príspevku Švajčiarska pre európske krajiny bývalého socialistického bloku je potrebné uviesť, že od roku 1990 podporilo reformy súvisiace s transformáciou spoločnosti v týchto krajinách vo výške 3,4 miliardy švajčiarskych frankov. Švajčiarsko teda v prepočte venovalo za posledných 25 rokov Slovensku (formou Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce) celkovo jednu päťdesiatinu tejto alokácie. In: Switzerland's policy on the European Union. Federal Department of Foreign Affairs FDFA, August 2015, https://www.eda.admin.ch/dam/dea/en/documents/fs/00-FS-Europapol-lang_en.pdf

¹⁰ podľa Dodatku č.1 k Zmluve o Blokovom grante č. 1438/2011 zo dňa 02.08.2011, ktorý vstúpil do účinnosti 14.9.2012 a indikatívneho rozpočtu

¹¹ „Po“ skončení BG v časti D. o udržiateľnosti...

Graf č.1

Aký význam mal projekt vašej organizácie v rámci BG ŠFM z nasledovných hľadísk:

(b) Posúdenie efektívnosti nastavenia riadenia, grantových systémov a procesov

Efektívnosť nastavenia riadenia

Efektívnosť v dosahovaní cieľov

Z rozhovorov s kompetentnými predstaviteľmi na strane štátnych inštitúcií vyplynulo zistenie, že švajčiarske fondy boli excelentne nastavené z hľadiska efektívnosti pri dosahovaní cieľov. V jednom z týchto rozhovorov odznelo, že Švajčiarsky finančný mechanizmus je uvádzaný vo vzťahu ku (administratívne náročným) kohéznym fondom ako najlepšia praktika pre optimálne nastavenie procesov dotačného mechanizmu.

Rozdelenie finančného a obsahového riadenia projektu vo vzťahu k sprostredkovateľovi

Podporené organizácie pozitívne vnímali to, že nadácie Ekopolis, SOCIA a Karpatská nadácia venovali pozornosť ich projektom nielen po formálnej, ale aj obsahovej stránke - v čase podpisu zmluvy a po celý čas realizácie projektu. Rovnako vyzdvihli skutočnosť, že všetky projekty osobne navštívili zástupcovia sprostredkovateľa a mnohé tiež zástupcovia Švajčiarska a NKB. Prijímatelia to vnímali ako prejav skutočného záujmu o dopad projektu na cieľové skupiny a na samotnú organizáciu.

Kontinuita v komunikácii a riadení zo strany sprostredkovateľa

Prijímatelia vyjadrili spokojnosť, že v tomto programe nedochádzalo k zmenám personálneho obsadenia u sprostredkovateľa, ktoré by viedli k diskontinuite v komunikácii. Naopak, dostávalo sa im podpory a vnímali snahu sprostredkovateľa pomôcť pri riešení ťažkostí, so spoločným cieľom zrealizovať projekt podľa plánu. Hoci sprostredkovateľ dbal na to, aby prostriedky donora boli použité zodpovedne (a v tomto smere vznášal kritické pripomienky k vyúčtovaniu aj obsahovým správam), súčasne mal snahu, aby došlo k náprave a nedochádzalo k ne(do)čerpaniu grantových zdrojov.

Bolo dôležité, že autentický záujem donora o ciele a aktivity podporených projektov podľa vyjadrení prijímateľov neviedli k snahe zasahovať do projektov po obsahovej stránke – a to ani v citlivých prípadoch, ako napríklad pri mediálne viditeľných kauzách (advokačných aktivitách VIA IURIS).

Dobre nastavená veľkosť grantov

Švajčiarsky finančný mechanizmus poskytol financovanie na úrovni, ktorá bola pre mnohé slovenské mimovládne organizácie realizovateľná z hľadiska vlastných kapacít a splniteľná z hľadiska povinného 10%-ného spolufinancovania a súčasne predstavovala významný prínos do organizačného rozpočtu. Príležitosť dostali aj viaceré organizácie, pre ktoré príspevok z BG znamenal trojnásobné zvýšenie rozpočtu, či trojnásobné rozšírenie tímu.

Efektívnosť nastavenia grantových systémov a procesov

Opatrenia na informovanie prijímateľov grantov

Sprostredkovateľ Blokového grantu, Nadácia Ekopolis, zorganizoval informačné stretnutia s organizáciami, ktorých projekty boli schválené na podporu, poskytol im návrh zmluvy s prípadným švajčiarskym partnerom, vopred uviedol, v akých prípadoch bude potrebné verejné obstarávanie, a prijímateľom grantu poskytol manuál riadenia. Všetky tieto opatrenia boli označené prijímateľmi grantov ako nápomocné. Ojedinele sa vyskytli prípady, keď príjemcovia by boli privítali ešte väčšiu podporu, najmä vo fáze prípravy rozpočtu (napr. upozornenie zo strany sprostredkovateľa, že ich rozpočet projektu neobsahuje dostatočné alebo vôbec žiadne prostriedky na administratívne spravovanie).

Korektnosť výberového procesu

Viaceré opatrenia zo strany BG prispeli k tomu, že proces výberu bol vnímaný ako transparentný a korektný - napríklad obmedzenie individuálnych konzultácií so sprostredkovateľom na zodpovedanie vecných otázok a celkové zníženie pravdepodobnosti ovplyvňovania členov komisie rozhodujúcej o výbere prijímateľov (viacerí prijímatelia sa vyjadrili, že mená členov výberovej komisie im neboli známe). K transparentnosti prispelo aj to, že extrémne nízke či extrémne nízke či vysoké hodnotenia žiadostí museli byť zdôvodnené.

Časovanie podávania žiadostí a príprava projektu vrátane zazmluvnenia

V kontraste s niektorými predchádzajúcimi skúsenosťami prijímatelia ocenili, že časový rámec pred realizáciou projektu aj počas neho bol z hľadiska riadenia primerane nastavený. Nedochádzalo k časovým oneskoreniam pri príprave zmluvy, ani pri konzultáciách, či v komunikácii pred samotným spustením projektu, ani k omeškaniam v platbách. Oneskorenia boli spôsobené externými faktormi ako subdodávatelia, neúspešnosť verejného obstarávania apod. Výnimočne sa vyskytol prípad skrátenia realizácie projektu (o jeden mesiac) z dôvodu oneskoreného podpisu zmluvy.

Zamietnutie žiadosti o financovanie dôležitej súčasti projektu

V niektorých prípadoch hodnotitelia rozhodli z rozpočtu projektu odstrániť položku, ktorá bola zásadná a kľúčová pre celý projekt. Postavili tak žiadateľa do situácie, keď sa musel, často za veľmi krátky čas, rozhodnúť či na seba prevezme riziko spojené so získavaním financií na chýbajúci komponent projektu z iných zdrojov, alebo celý grant odmietne. Išlo napríklad o odmietnutie financovať externú rekonštrukciu podkrovia, ktorá bola nevyhnutným predpokladom pre realizovanie ostatných častí projektu. Iným príkladom bolo odmietnutie financovať vytvorenie databázy, ktorá bola jadrom projektu v oblasti nízkoprahových služieb.

Spôsob financovania

Zálohové platby, priebežné financovanie, a dodržiavanie platobných podmienok podľa zmluvy znamenali pre väčšinu prijímateľov výrazné zníženie rizika vo vzťahu k vlastnému *cash-flow* a vítanú zmenu v porovnaní s niektorými inými programami financovanými napríklad z verejných zdrojov (kedy prijímateľ ani po schválení príspevku nemá istotu - podľa vyjadrenia predstaviteľky jednej

MVO – kedy bude podpísaná zmluva, kedy reálne budú čerpať schválené prostriedky, a či a ako dlho po ukončení projektu budú formulované výhrady alebo uplatnené korekcie).

Rovnako oceňovaná bola aj primeraná miera spoluúčasti vo financovaní, hoci vo viacerých prípadoch sa v praxi ukázalo, že presiahla formálne nastavenú hodnotu 10 % (napríklad z dôvodu potreby zapojenia ďalšieho človeka do náročného administrovania projektu).

Požiadavka podávať mesačne vyúčtovanie a štvrťročné správy bola pre mnohých prijímateľov prvou podobnou skúsenosťou ich doterajšej praxi spolupráce s donormi. Vnímali ju ako administratívne a časovo náročné, pričom súčasne oceňovali, že viedla k zachovaniu prehľadu a poriadku v projekte po finančnej stránke, ale aj k profesionalizácii riadenia niektorých MVO. Napr. relatívne mladšie organizácie ocenili, že riadenie bolo v projekte vedené ako samostatná aktivita. Dovtedy sa s takouto praxou nestretli, a umožnilo im to lepšie plánovať a posilniť svoje riadiace kapacity.

Uľahčovanie administratívnej záťaže prijímateľov grantov

Nadácia Ekopolis vypracovala vzorové materiály na podávanie vyúčtovania a správ, formuláre navzorcovala, aby sa vložené údaje dopĺňali automaticky a znížila chybovosť pri ich uvádzaní.

Zmeny počas trvania programu a projektov

Hoci systém riadenia programu bol od počiatku veľmi podrobne nastavený a opísaný v metodických materiáloch, prax si vyžiadala určité úpravy. Išlo o drobné, ale oceňované zmeny – týkajúce sa napr. formátu správ (z formátu Excel do formátu Word pri obsahových správach).

Väčšie zmeny, ktoré prijímatelia hodnotili nepriaznivo – sa týkali dodatočnej požiadavky na prijímateľov usporiadať a zorganizovať záverečné podujatie s možnosťou účasti verejnosti za účelom informovania o výsledkoch projektu, alebo v inom prípade požiadavka zaradiť medzi projektové výstupy produkt pre online svet a rezignovať na pôvodne plánované práce v teréne. Niektoré MVO s takýmto požiadavkami vopred nerátali v aktivitách ani v rozpočte, a neboli s nimi vždy ani stotožnené.

Na úrovni jednotlivých podporených projektov dochádzalo k malým úpravám, ktoré reagovali na zmenu legislatívy (napríklad schválenie nového zákona o verejnom obstarávaní) či zmenu podmienok (zorganizovanie jednej celonárodnej konferencie namiesto troch regionálnych seminárov). Väčšina prijímateľov ocenila flexibilitu a ochotu sprostredkovateľa prijať vysvetlenie pre nevyhnutnosť takýchto zmien.

Nemožnosť predĺženia trvania projektu

Viacerí prijímatelia sa dostali počas realizácie projektu do časového tlaku, a v jeho závere by boli privítali možnosť predĺženia (napr. z dôvodu zdržania súvisiaceho s verejným obstarávaním, či problémom s externým dodávateľom). Takéto predĺženie nebolo možné, hoci sprostredkovateľ poskytoval grantistom podporu, aby dokázali zmluvný termín dodržať.

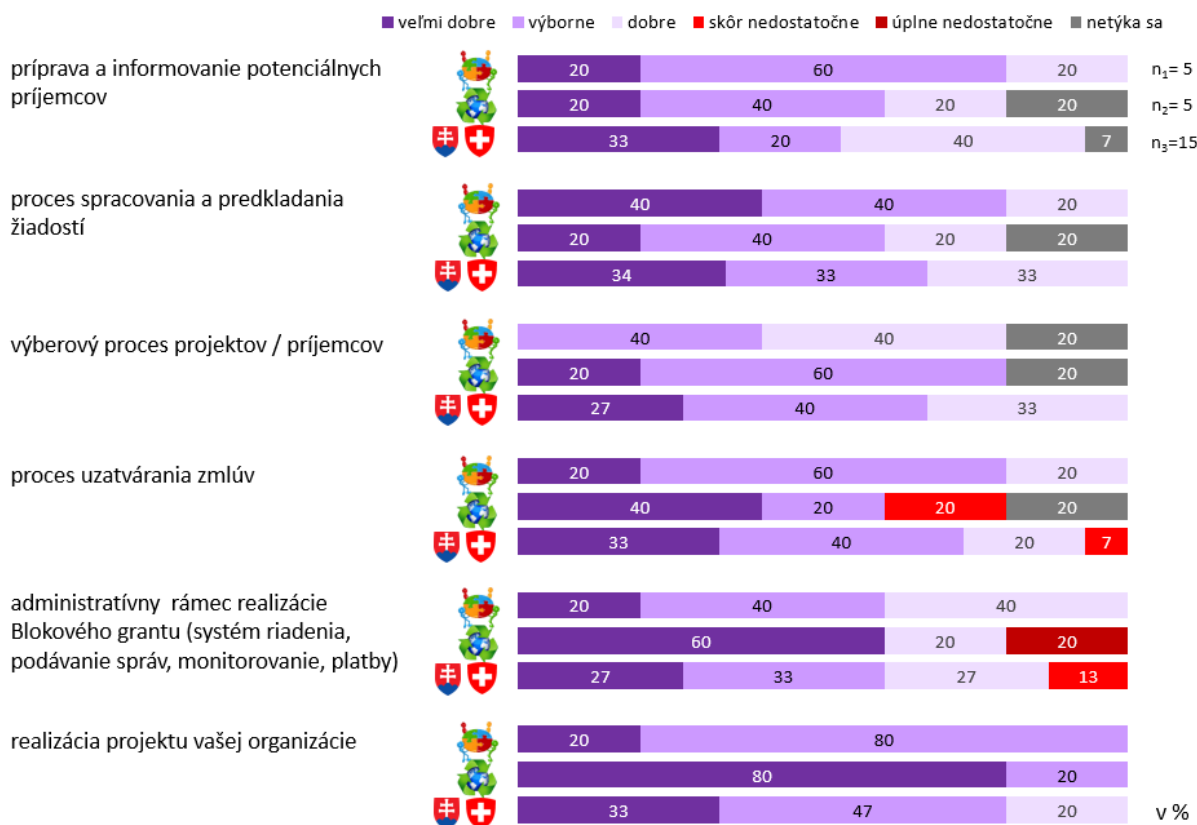
Nesplniteľné formálne požiadavky

Vyskytli sa situácie, keď zo samotnej povahy či aktivity projektu niektorí prijímatelia neboli v pozícii v plnej miere splniť formálne podmienky, napr. pri výkone projektových prác nevyhnutne cez víkend, čo však nebolo možné uviesť do pracovného výkazu; alebo pri výkone práce zamestnancom v projekte viac ako 12 hodín denne (čo je porušením Zákonníka práce), hoci to bolo v prípade niektorých projektových aktivít (podujatí, vzdelávacích kurzov) problematické dodržať, napriek úprimnej snahe prijímateľov dodržiavať pracovno-právne normy.

Vyskytla sa aj situácia, kedy kvôli príspevku z BG vo výške 5 % nákladov na rekonštrukciu nehnuteľnosti musela organizácia realizovať verejné obstarávanie na celú rekonštrukciu a vystaviť sa tak riziku kontrahovania nevhodného dodávateľa. Toto riziko sa však nakoniec nenaplnilo.

Pozitívne hodnotenie zavedených systémov riadenia Blokového grantu potvrdili príjemcovia aj v prieskume, formou online dotazníku. Nespokojnosť s nastavenými postupmi MVO vyjadrovali MVO ojedinele, a to v procese uzatvárania zmlúv a pri tzv. administratívnom rámci (graf č.2). Graf č.2

Ako hodnotíte Blokový grant z nasledovných hľadísk?

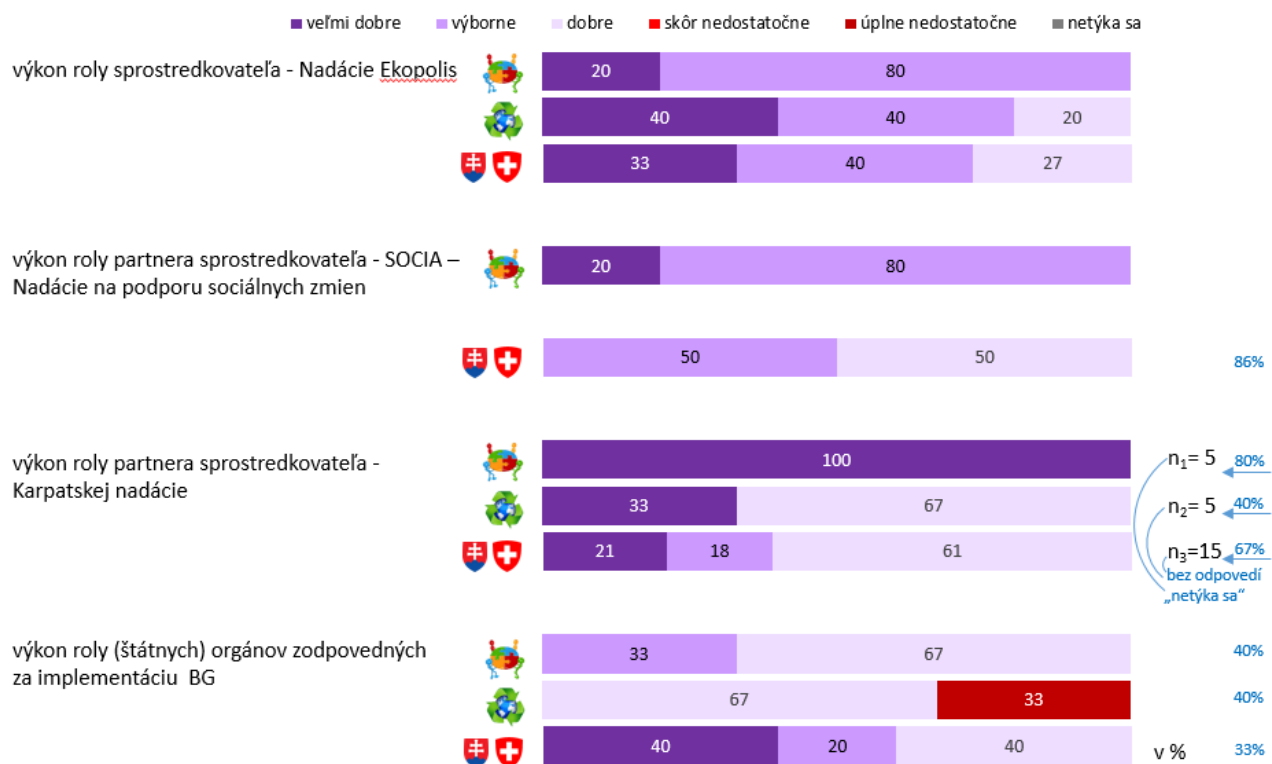
Ako sa v rozhovore v rámci hodnotenia BG vyjadril predstaviteľ inštitútu zodpovedného za BG na slovenskej strane, NKB a švajčiarska strana pristupovala ku všetkým zainteresovaným tak, že konajú v dobrej viere a spoločnom záujme (*parafr.*); cieľom bolo vytvoriť nastavenie podmienok pre spravovanie projektov v rámci BG tak, aby príjemcov čo najmenej obmedzovali a nestáli v ceste pri dosahovaní projektových cieľov.

Z online hodnotenia príjemcov BG tiež vyplynulo, že naozaj spokojní boli s výkonom role sprostredkovateľa Nadáciou Ekopolis, spolu s jej partnermi SOCIA aj Karpatskou nadáciou. Signál (nižšej) spokojnosti vyslali príjemcovia skôr výnimočne, a to len pri hodnotení výkonu roly (štátnych) orgánov zodpovedných za implementáciu BG (graf č.3).

Graf č.3

Ako hodnotíte Blokový grant z nasledovných hľadísk?

netýka sa

(c) Zhodnotenie výsledkov podporených projektov

Podporené projekty realizovali aktivity a naplnili ukazovatele tak (v mnohých prípadoch dokonca prekročili), ako sa k nim zmluvne zaviazali, alebo – v niektorých málo prípadoch – zdôvodnili ich úpravu, nižšiu výslednú hodnotu a získali súhlas sprostredkovateľa. Vyplynulo to zo záverečných správ o projektoch v rámci BG MVO a PP (tzv. vecnej časti PCR).¹²

„Prínos bol adekvátny prostriedkom, ktoré na to boli vyčlenené.“, povedal v rozhovore predstaviteľ inštitútu zodpovedného za realizáciu BG na slovenskej strane.

K **hlavným prínosom** projektov realizovaných v rámci Blokového grantu, patrili najmä:

- tvorba a nastavovanie verejných politík,
- nová legislatíva, proenvironmentálne súdne rozhodnutia, občianska advokácia
- záchrana a rozvoj prírodného bohatstva, kultúrneho dedičstva a ľudí,
- stavebné investície – pre viacúčelové zariadenia,
- nové metodiky pre prax,
- otváranie diskurzu v spoločnosti,
- vybudovanie alebo posilnenie líderstva v téme.

Tvorba a nastavovanie verejných politík

V rámci projektov podporených BG ŠFM boli úspešne vytvorené alebo pripomienkované viaceré verejné politiky. Prijímatelia iniciovali, podieľali sa, pripomienkovali, navrhovali kopecie a plány

¹² Z hodnotenia vybraných ukazovateľov úspešnosti BG spracovaných sprostredkovateľom vyplynulo percentuálne prekročenie od 16 do 546 %. In: Záverečné hodnotenie BG ŠFM_prezentácia.ppt, Nadácia Ekopolis, 9.12.2015

rozvoja, ochrany území či služieb (sociálnych, energetických, poradenských a iných), o čom svedčia aj tieto príklady:

- verejná a odborná diskusia iniciovaná samosprávou o riešeníach centrálnej mestskej zóny Trenčín,
- koncepcia riešenia problematiky bezdomovectva v Bratislave na obdobie rokov 2013-2015,
- programy starostlivosti o lesy na lesných celkoch, kde boli identifikované pralesy alebo ich zvyšky,
- participatívny model riadenia biosférickej rezervácie Poľana (vytvorený v spolupráci so švajčiarskym partnerom a zavedený do praxe).

Nová legislatíva, proenvironmentálne súdne rozhodnutia, občianska advokácia

Odborná argumentácia, viedla vďaka systematickej činnosti niektorých MVO k presadeniu zmeny legislatívy, alebo jej dôslednému uplatňovaniu vďaka ich tzv. *watchdog*-ovej role, v nasledovných prípadoch:

- Zákon o posudzovaní vplyvu na životné prostredie, ale aj presadenie a novelizácia šiestich zákonov; súdne rozhodnutia (podporujúce záujmy miestnych obyvateľov) o skládke v Pezinku (Via Iuris);
- desiatky konaní „o lesoch“ vedených orgánmi štátnej správy s účasťou MVO obhajujúcou odborné stanoviská, ktorými sa podarilo zabrániť poškodzovaniu a znižovaniu výmery pralesov na Slovensku (Prales, o.z.);
- Zákon o odpadoch, v ktorom bola prijatá zmena o nahlasovaní nelegálnych skládok odpadu (OZ Tatry);
- novela Zákona o sociálnych službách v časti o uzákonenie terénnej práce / streetworku s ľuďmi bez domova ako sociálnej činnosti a obhajobe občianskych práv, práv ľudí bez domova (Proti prúdu); a bolo by možné uviesť ďalšie príklady.

Záchrana a rozvoj prírodného bohatstva, kultúrneho dedičstva a ľudí

Viaceré MVO svojimi projektmi zachránili, alebo prispeli k záchrane prírodného bohatstva a kultúrneho dedičstva, ktoré tak na istý čas uchovali pre ďalšie generácie aj s cenným know how na jeho nepretržitú ochranu, za zmienku určite stoja nasledovné činy:

- zabezpečenie zákonnej ochrany lokality pralesa (rozšírenie Pralesa Suchý vrch o 217 ha),
- publikovanie tzv. Červeného zoznamu vtákov Slovenska, zhodnocujúceho stav vtáctva na Slovensku,
- založenie nového sadu starých krajových odrôd ovocných drevín na rozlohe 1,9 ha v regióne Bielych Karpát,
- revitalizácia okolia 12 minerálnych prameňov v regiónoch Severného Spiša a Pienin.

MVO vďaka BG zachránili aj ľudí v extrémnej sociálnej izolácii, prevádzkovaním nocľahárne alebo zabezpečením práce v chránenom prostredí pre bezdomovcov (predaj Nota Bene). K napĺňaniu konkrétnych patientských záujmov prispeli rozšírené terapeutické možnosti liečby pohybovo postihnutých detí a detí postihnutých detskou mozgovou obrnou na Slovensku. Rodiny v krízových životných situáciách využívali skvalitnené služby sociálnej práce, s prvotným cieľom predchádzať odobratiu dieťaťa, alebo pomáhať navráteniu detí umiestnených do náhradnej starostlivosti.

Stavebné investície – pre viacúčelové zariadenia

Vo viacerých inovatívnych projektoch boli umožnené aj investičné náklady, vďaka čomu bolo zrekonštruovaných viacero objektov s konkrétnym, identifikovaným aj ako viacúčelovým, využitím:

- poskytovanie ubytovacích a sociálnych služieb bezdomovcom v Bratislave,
- realizácia a vedenie kurzov prírodného staviteľstva v zrekonštruovanom Ekocentre v Hrubom Šúri (okres Senec),
- činnosť Centra na podporu inteligentnej energetiky v rekonštruovaných priestoroch v Ponickéj Hute (okres Banská Bystrica),
- činnosť Environmentálne výchovno-vzdelávacieho centra Bylinka pod Lipkou v prestavanej hospodárskej budove v Radave (okres Nové Zámky);

ako aj ďalšie.¹³

Nové metodiky pre prax – odkúšané pre sociálne zdravú a udržateľnú prítomnosť

Vo väčšine podporených projektov - sociálnych aj environmentálnych - boli vyvinuté nové metodiky, a/ alebo metodológia inšpirovaná švajčiarskymi príkladmi:

- inovatívny systém príbehového vzdelávania Živá učebnica vytvorená mimovládou organizáciou Daphné,
 - metodika pre mestá na zavádzanie opatrení súvisiacich so zmenou klímy od Karpatského rozvojového inštitútu,
 - technické špecifikácie a metodika združenia ArTUR pre stavanie z hliny a slamy,
 - výchovné programy pre trestané osoby v SR vypracované Konzultačným a informačným centrom EDUKOS,
 - metodika prípravy a implementácie lokálnych energetických programov z dielne občianskeho zrušenia Priatelia Zeme - CEPA,
 - metodické pokyny pre kontrolu a bezpečnosť informačných systémov aktualizované Najvyšším kontrolným úradom SR;
- a ďalšie.

Rovnako, vo väčšine projektov vznikli aj **vzdelávacie materiály**, či už určené odbornej/ širokej verejnosti, žiakom/ študentom alebo interným zamestnancom.

BG dal príležitosť aj úplne novým, doposiaľ nerealizovaným, precízne premysleným zámerom etablovaných MVO, ako napríklad Centra environmentálnej a etickej výchovy Živica v projekte Sokratov inštitút, ktorý o.i. vypracoval vysokoškolskú učebnicu dvojsemestrálneho predmetu pre budúcich lídrov Slovenska angažovaných – použijúc newsspeak realizátorov „v prospech životného prostredia a ľudí“.

Otváranie diskurzu v spoločnosti

Sokratovmu inštitútu v Zaježovej sa viackrát podarilo priniesť témy, ktoré v spoločnosti zarezonovali na niekoľko týždňov, napr. téma o bioetike podnietila diskusiu o eutanázii.

Vo väčšine projektov sa na úrovni cieľových skupín rozvíjalo spoločenské vedomie o daných problémoch, a dochádzalo aj k zmenám postojov, väčšej otvorenosti k novým trendom, aj väčšiemu prijatiu vlastnej zodpovednosti za formovanie svojej komunity.

Príjemcovia BG medializovali svoju činnosť aj výsledky na lokálnej, celoslovenskej a vďaka využitiu digitálnych médií aj tzv. virtuálnej úrovni s nevymazateľnou pamäťovou stopou; čím z pozície neziskových organizácií prispeli k informovaniu, vzdelávaniu aj k aktuálnemu, rozhodne však budúcemu konaniu rôznych komunít pri témach verejného záujmu.

Vybudovanie alebo posilnenie líderstva v téme

Viacere podporené organizácie sú lídrami vo svojej sfére pôsobenia, ktoré ovplyvňujú vývoj témy prostredníctvom výskumu, vzdelávania, advokácie, realizácie pilotných projektov a sú inšpiráciou pre ďalšie organizácie občianskej spoločnosti či občianskych aktivistov. Za všetkých možno spomenúť:

- občianske združenie Návrat, ktoré v rámci svojej hlavnej misie poskytovania náhradnej rodičovskej starostlivosti rodinnou formou, systematicky vyhodnocuje potreby (opusteného alebo z rodiny vyňatého) dieťaťa,

¹³ Investičné výdavky voči zúčtovaným výdavkom tvorili v BG celkovo približne 9%, a boli použité v siedmich tzv. malých projektoch a šiestich tzv. spoločných projektoch. In: Záverečné hodnotenie BG ŠFM_prezentácia.ppt, Nadácia Ekopolis, 9.12.2015

- občianske združenie VIA IURIS, ktoré svojím právnym poradenstvom a advokačnými aktivitami umožňuje dotknutým komunitám prístup k spravodlivosti a presadzuje zmeny vedúce k zvýšeniu dôveryhodnosti súdnictva na Slovensku,
- občianske združenie Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica (zaviedlo v Bratislave a Zvolene lokálnu menu Živec, komunitné záhrady, včelstvá) a/alebo občianske združenie CEPA – Priatelia Zeme, ktoré rozvíjajú aj reálne aplikujú koncept miestnej udržateľnej ekonomiky.

K celkovým výsledkom

troch oblastí / programov Blokového grantu Švajčiarskeho finančného mechanizmu

1. Projekty v environmentálnej oblasti vojdú do histórie

Environmentálne MVO zhodnotili, ako vyplynulo z prieskumu, že základné ciele programu BG naplnili, a prispeli aj k plneniu miestnych či národných plánov a stratégií. (Graf č.4)

BG zastrelil konkrétne činy pre ochranu prírody a biodiverzity, od opatrení na ochranu vlka, rysa, vážky, vtákov, vzácných biotopov, pralesov, starých odrôd ovocných drevín, cez prevenciu vzniku odpadov a riešenie environmentálnych záťaží, celospoločenské environmentálne vzdelávanie a výchovu lídrov v environmentálnej agende, až po rozvoj inteligentnej energetiky, rozvoj stavebníctva na báze prírodných materiálov či znalostnú turistiku. Takmer všetky projektové témy boli dôsledne prepojené na kritickú analýzu (aj právneho) stavu ochrany fauny, flóry a zdravia človeka. Realizátori sa podieľali na tvorbe a kontrole dodržiavania legislatívy, obhajovali právo na zdravé životné prostredie, a v prípade (hrozby z) porušenia sa zúčastňovali na súdnych procesoch a úradných konaniach, neúnavne monitorovali a v prípade nepriaznivej situácie „bili na poplach“, vypracovávali rôzne adaptačné stratégie, normy a najmä sledovali nápravu či presadzovali žiadúcu zmenu. Ochránari sú v novodobej histórii Slovensku odjakživa aktívnymi aktérmi verejnej politiky, a vďaka BG ŠFM dosiahli v ochrane životného prostredia menšie a väčšie míľniky preukázateľne v niekoľkoročnom predstihu.

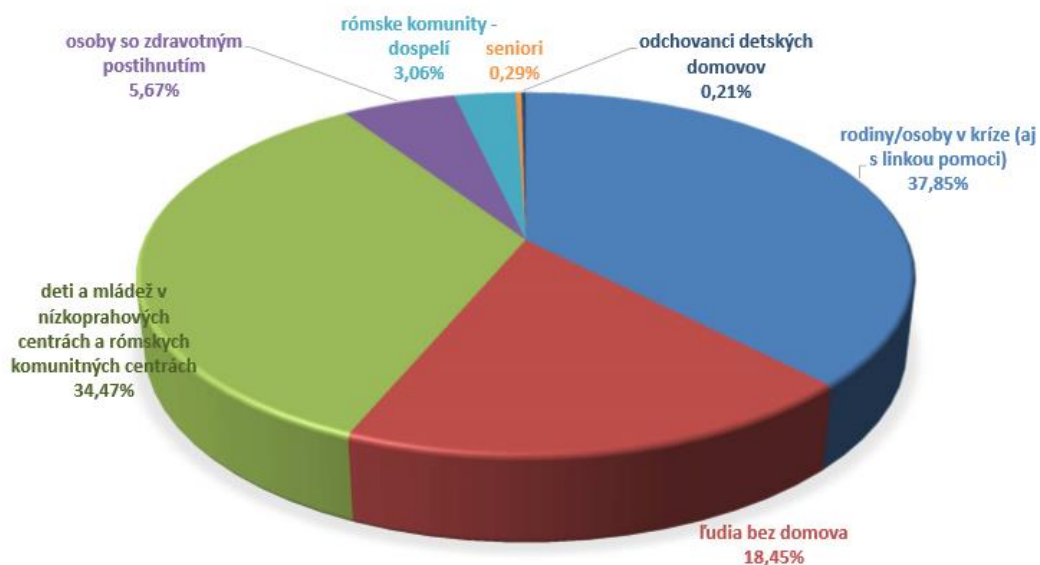
2. Projekty v sociálnej oblasti zvýšili kvalitu služieb

Sociálne MVO zhodnotili, ako vyplynulo z prieskumu, že základné ciele programu BG naplnili, a prispeli aj k plneniu miestnych či národných plánov a stratégií. (Graf č.4)

Podarilo sa revitalizovať zariadenia, vzdelávať či rekvalifikovať ľudí s cieľom poskytovať kvalitné sociálne služby. Napriek silnému lokálnemu významu poskytovaných sociálnych služieb, títo príjemcovia BG spomedzi MVO svojim *know how* presahujú „múry“ svojich zariadení alebo rajónov, v ktorých ich sociálni/ zdravotnícki pracovníci pôsobia. Svojimi aktivitami kompenzovali deficitnú oblasť sociálnej starostlivosti na Slovensku a prispeli k vytváraniu dobrej praxe v integrácii sociálne zraniteľných skupín do spoločnosti, zakladali alebo rozvíjali pre nich podporné skupiny. Zabezpečovali ochranu práv a presadzovali záujmy detí/ vylúčených ľudí alebo ľudí, ktorým hrozí sociálne vylúčenie, riešili aktuálne a zamýšľali sa nad budúcnosťnými potrebami ľudí so zdravotným znevýhodnením a ich blízkych. Svoju sociálnu starostlivosť venovali celému spektru konečných príjemcov, medzi ktorými boli najmä rodiny alebo osoby v kríze, ľudia bez domova, ako aj deti a mládež (graf č.5). Uplatňovali a zasadzovali sa za princípy včasnej prevencie a deinštitucionalizácie. V projektoch BG ŠFM bola preukázaná skutočná erudícia pre sociálne otázky vrátane úsilia o konštituovanie pilierov sociálneho štátu, ktorých relevantnosť štátne politiky deklarujú, ale ktoré nie sú dosiaľ v sociálnom systéme Slovenska celoplošne zavedené.

Graf č.5

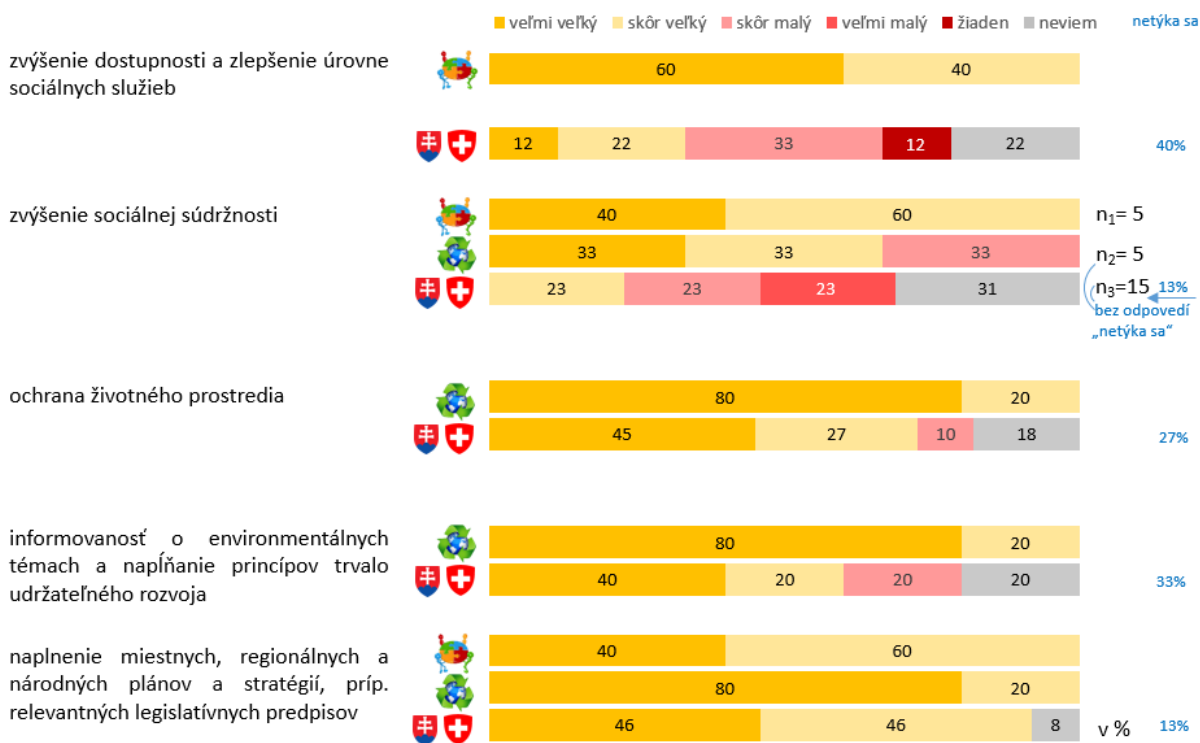
Cieľové skupiny v sociálnych projektoch

Zdroj: Nadácia Ekopolis¹⁴

Graf č. 4

Aký význam mal projekt vašej organizácie v rámci BG ŠFM z nasledovných hľadísk:

¹⁴ in: Záverečné hodnotenie BG ŠFM_prezentácia.ppt, Nadácia Ekopolis, 9.12.2015

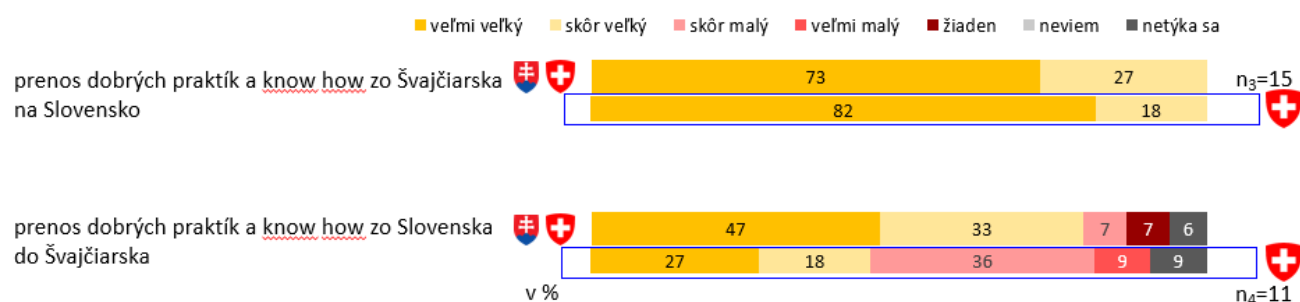
3. Spoločné projekty mali zmysel

Zameranie spoločných projektov na podporu vzájomnej spolupráce medzi inštitúciami Švajčiarskej federácie a Slovenska sa osvedčilo ako istý spôsob urýchľovania vývoja spoločnosti na Slovensku. Táto časť BG bola pre viacerých príjemcov z radov MVO, verejnej správy aj samosprávy, jedinečnou príležitosťou posilniť svoju expertízu.

Základom spolupráce bol osobný kontakt a stretnutia, ktoré sa odohrávali formou zväčša jednorazových návštev príjemcov BG u partnerských organizácií vo Švajčiarsku, ktoré sa podľa prieskumu s predstaviteľmi švajčiarskych organizácií v opačnom garde mohli odohrať v štvrtine prípadov nad rámec projektu (pred, počas, po skončení) – v počte návštev 4 a viac (graf č.6 v prílohe č.2). Táto interakcia inštitúcií a osôb umožnila (primárne) prenos *know how* zo Švajčiarska na Slovensko, ktorú obe strany v prieskume vyhodnotili ako prínosnú; v opačnom garde – pri (implicitnom) prenose *know how* zo Slovenska do Švajčiarska to konštatovala väčšina organizácií na Slovensku a takmer polovica aj vo Švajčiarsku (graf č.7).

Graf č.7

Aký význam mal projekt vašej organizácie v rámci BG ŠFM z nasledovných hľadísk:

Všetky partnerské organizácie vo Švajčiarsku v prieskume vyjadrili vysokú spokojnosť s profesionálnym dialógom v obore spolupráce, čo potvrdzuje tiež špičkovú úroveň expertízy na strane príjemcov BG na Slovensku.

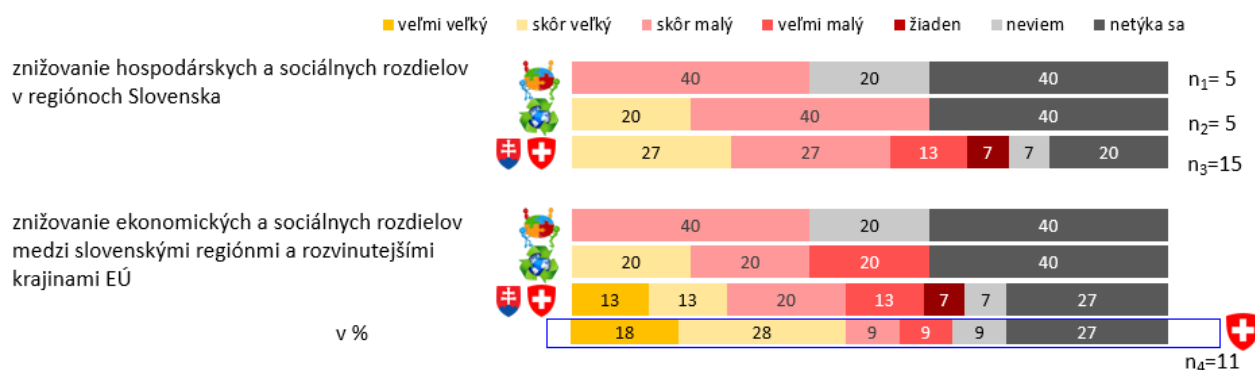
Spolupráca medzi inštitúciami Švajčiarskej federácie a Slovenska z pohľadu celkového cieľa BG a dielčeho cieľa pre podporu partnerstiev, mala prispieť ku znižovaniu ekonomických a sociálnych rozdielov medzi slovenskými regiónmi a rozvinutejšími krajinami EÚ. Príjemcovia BG sú však pri hodnotení naplnenia týchto cieľov skôr pesimistickí (graf č.8). Časť z nich sa k takémuto oficiálne sledovanému cieľu ani neprihlásila (odpovede „netýka sa“ v rozmedzí 20-40%). Mierny optimizmus je ale práve medzi MVO, ktoré realizovali spoločné projekty, a silnejší dokonca na strane švajčiarskych partnerských organizácií.¹⁵

¹⁵ Pri posudzovaní takýchto ukazovateľov naplnenia cieľov je potrebné vziať do úvahy, že boli predložené iba grantistom a ich partnerom vo Švajčiarsku, tiež *unblock* a nepredchádzala im nijaká špecifikácia (takáto formulácia cieľov bola uvedená aj v oficiálnych dokumentoch BG ŠFM); a to aj napriek tomu, že exaktné meranie „znižovania rozdielov“ by vyžadovalo iný metodologický postup (vrátane porovnávacej analýzy štatistických údajov pre jednotlivé oblasti na úrovni krajín a Európy).

Z grafu č.7 je vidieť, že **príjemcovia BG sa sčasti necítili kompetentní posudzovať tieto ciele** (odpovede „netýka sa“, „neviem“), a tiež, že ich **naplnenie nevideli pozitívne** (nízke hodnoty hodnotenia). Za takýmito výsledkami je pravdepodobne (1) snaha o realistické posudzovanie prínosu projektu na úrovni väčších celkov či systému, tiež (2) vyššia miera kritického nazerania na dosiahnuté projektové výsledky makro-úrovni vs. mikro-úrovni, ale aj (3) možná frustrácia vyplývajúca z povahy práce (napr. u sociálnych MVO). A v neposlednom rade, napĺňanie stanovených cieľov hodnotil nízky počet respondentov, čo do istej miery môže znižovať presnosť merania.

Graf č.8

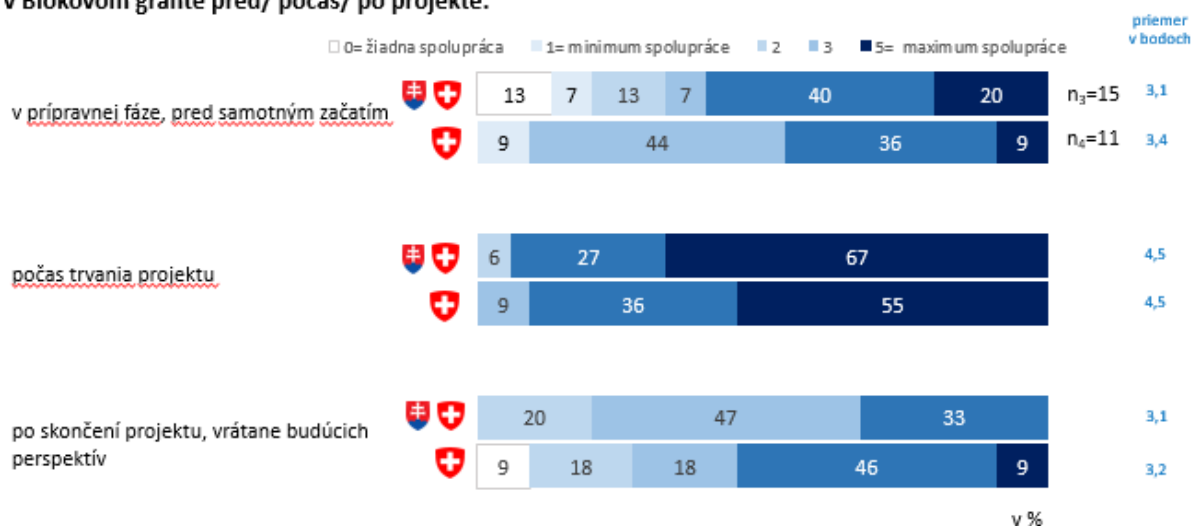
Aký význam mal projekt vašej organizácie v rámci BG ŠFM z nasledovných hľadísk:

Viaceri aktéri priamej švajčiarsko-slovenskej spolupráce v BG pokračovali v ďalšej spolupráci aj v čase po skončení projektov, resp. ju plánovali (graf č.9).

Graf č.9

Ako hodnotíte projektovú spoluprácu s partnerskou organizáciou na Slovensku/ vo Švajčiarsku v Blokovom grante pred/ počas/ po projekte:

Z analýzy dostupných dát z hľadiska faktorov (ne)úspešnosti¹⁶ projektov v rámci BG ŠFM explicitne a implicitne vyplynuli nasledovné zistenia:

Faktory úspešnosti

(zoraďené podľa významu zostupne)

- kvalitný výber dobrých projektov
- pozícia podporených organizácií vo svojej oblasti pôsobenia – mnohí príjemcovia majú pevné miesto a prestíž; prinášajú expertízu a poskytujú kvalitnú spoločnosti službu, význam ktorej je nespochybniteľný a má potenciál rásť

¹⁶ niektoré faktory pôsobili v kombinácii, s vyššou alebo nižou mierou vplyvu na celkový výsledok

- ľudské zdroje – motivovaní a zaničení ľudia, ktorí dokázali prekonávať problémy a nachádzať riešenia
- dostatočne dlhodobá podpora zo strany donora – umožnila systematickú prácu zavŕšenú uceleným „dielom“, ktorá viedla/ smerovala k dosiahnutiu zmeny; slovami jedného prijímateľa „*dva roky sú pomerne slušné obdobie, ktoré nám dáva istotu, že sa téme môžeme venovať*“
- vyšší/ vysoký stupeň rozvoja a profesionálneho výkonu organizácie - v niektorých projektoch bol úspech postavený na silnej predošlej skúsenosti a akumulovanom *know how*, a to nielen po obsahovej stránke, ale aj riadiacej
- výber partnerských organizácií a odborníkov vo Švajčiarsku v spoločných projektoch v rámci BG - ten bol zásadný, najmä ak išlo o poskytnutie expertízy nedostupnej na Slovensku
- poctivá práca v teréne - formou predvýskumu/ základného výskumu potrieb, mapovania terénu, fyzického výkonu projektových aktivít ľuďmi zo strany MVO, bez masívneho využitia subdodávateľov či externého riadenia
- výber inovatívnych komunikačných prostriedkov a citlivý prístup k cieľovým skupinám s ich participáciou na dosahovaní projektových cieľov – pri práci s vidieckym obyvateľstvom, sociálne zraniteľnými skupinami, študentmi, širokou verejnosťou a pod.
- schopnosť flexibilne prispôbovať projektové aktivity situácii v danom čase a stave
- medzisektorový aj vnútrosektorový dialóg a stratégie príjemcov BG pre spoluprácu s inštitútmi na lokálnej, celoslovenskej úrovni primárne z verejného sektora
- účinný mediálny zásah formou aktivovania rôznych cieľových skupín (aj v zmysle tzv. marketingového mixu) – prezentáciou posolstiev prostredníctvom rádia, moderných digitálnych technológií, konferencií/ verejných zhromaždení/ besied s inovatívnymi formátmi, printových materiálov vrátane publikácií – s využitím pôsobivých príbehov a/alebo dobrej praxe (aj zo Švajčiarska)

Faktory neúspešnosti¹⁷

- podcenenie administratívnej náročnosti projektu - v zriedkavých prípadoch spôsobené chybným odhadom kapacity potrebnej na administratívnu činnosť
- personálne poddimenzovanie alebo nečakané personálne zmeny - komplikujúce realizáciu projektu
- rozšírenie jednej projektovej aktivity na úkor druhej - zdôvodnené novovzniknutou potrebou; pravdepodobne tiež kvôli neprimeranému projektovaniu aktivít z hľadiska času a kapacít
- administratívna náročnosť finančných správ a finančný rozpočet, ktorý stanovil nezaujímavé finančné podmienky pre partnerov zo Švajčiarska - následne niektorí neboli ústretoví podieľať sa na náročnej administratívnej stránke projektu
- nesprávne nastavené ukazovatele reálnych výsledkov – nezohľadňujúce ťažkosti pri sledovaní návštevnosti nízkoprahových zariadení alebo webových stránok; iné MVO boli už od začiatku opatrné v nastavovaní ukazovateľov, nad ktorými plnením mali príliš malú kontrolu (napr. zamestnávanie Rómov, založenie sociálnych podnikov obcou).
- nedostatočná komunikácia s verejnosťou – z dôvodu vyčerpania kapacít na realizáciu samotných aktivít; odhalená v rámci vlastného hodnotenia projektu

(d) Zhodnotenie predpokladaného dopadu a udržateľnosti výsledkov Blokového grantu

O udržateľnosti výstupov Blokového grantu pre MVO a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce sa veľa diskutovalo v prípravnej fáze BG, čo sa premietlo aj v Zmluve o realizácii Blokového grantu a zakomponovanej podmienke zvýšenia hodnotenia udržateľnosti podprojektov pri ich výbere¹⁸.

¹⁷ jednotlivé faktory neúspešnosti vystupovali v kombinácii skôr ojedinele, MVO ich zväčša reflektovali a častokrát usmernení Nadáciou Ekopolis aj usilovali o elimináciu ich negatívneho vplyvu na projekt

¹⁸ in: Zmluva číslo 1561/2011, s.23

Nadácia Ekopolis garantovala sledovanie indikátorov udržateľnosti výsledkov v projektoch BG a svojím nastavením riadenia a odborným poradenstvom pomáhala žiadateľom, neskôr príjemcom BG strategicky plánovať presah projektových aktivít. Cieľom takéhoto projektovania bolo dosiahnuté výsledky zúročiť tak, aby sa z nich profitovalo dlhodobo, aj na strane ďalších zainteresovaných strán a účastníkov, a to ako počas, tak aj po skončení a nad rámec projektových aktivít.

Z analýzy použitých zdrojov dát vyplynulo, že výsledky Blokového grantu sú nespochybniteľne udržateľné z nasledovných hľadísk a-g:

a) Zmeny v legislatíve a vykonané súdne rozhodnutia

Dlhodobý celospoločenský prínos majú presadené zmeny v legislatíve s dopadom nad rámec (užších) cieľových skupín podporených neziskových organizácií, ako aj súdne rozhodnutia – napr. vo veci skládky v Pezinku, na ktoré bude v budúcnosti možné prihlásiť pri podobných sporoch medzi investormi a dotknutou komunitou.

b) Aktivovanie jednotlivých aktérov, komunity a lokálna participácia

V niektorých projektoch sa nositeľom udržateľnosti výsledkov stala miestna komunita/ obec, ktorú sa podarilo získať napr. pre myšlienku sociálneho podnikania (nezisková organizácia EPIC), alebo komunitné organizovanie Rómov - „Nerómov“- poslancov miestnych zastupiteľstiev (v projekte OZ Človek v tísi). Takéto iniciatívy viedli k tomu, že miestne komunitné rady sa prirodzene začali stretávať a fungujú aj po skončení projektu. Komunitne orientované projekty poslúžili ako nástroj na podporu dôstojného sociálno-ekonomického postavenia miestnych ľudí, keď mali príležitosť zamestnať sa, získať nové pracovné skúsenosti, a posilniť tak miestnu participáciu. Viaceré MVO preukázali tiež nárast počtu typov cieľových skupín, ktoré boli do projektu zapojené.

c) Unikátne dáta a kontinuálna spolupráca s akademickou obcou

BG ŠFM v oblastiach svojho zamerania zhromaždil, vytvoril a sprístupnil verejnosti unikátne dáta, s reálnym aj nadčasovým využitím (Energoportál, portál Natura 2000, mapy pralesov / turistických destinácií / zón vlkov, informačné portály pre oblasť trvalo udržateľnej architektúry, streetwork-u pre riešenie bezdomovectva, činnosti nízkoprahových klubov, a pod.) Význam týchto dát rastie s ohľadom na vytváranie a dopĺňanie systému poznania v jednotlivých sférach spoločenského záujmu.

V niekoľkých prípadoch bola súčasťou projektu aj spolupráca s akademickou obcou, ktorá projektom neskončila (Sokratov inštitút realizovaný Centrom environmentálnej a etickej výchovy Živica v partnerstve s Technickou univerzitou vo Zvolene; ochrana mokradí občianskym združením Aqua Vita – Živá voda v partnerstve so švajčiarskou organizáciou Centre Suisse de Cartographie de la Fauna). Výsledkom takejto spolupráce bolo zavedenie dvojsemestrálneho štúdia, alebo výskum spoločensstiev vážok, pričom obe aktivity v rámci naplňovania akademického záujmu pokračujú.

d) Posilnenie združovania a sieťovania

Stavebné a ďalšie investície do priestorov, stabilná a programovo cielená činnosť MVO-cií – to všetko z grantov BG – oživilo komunitné združovanie aktivistov aj záujemcov o príslušnosť k danej komunite. Prijemca BG Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (Správa Chránenej prírodnej oblasti Biele Karpaty) inicioval založenie Asociácie pestovateľov a podporovateľov starých sort, ktorá sčasti prebrala projektovú tému a do budúca má potenciál stať sa jej hlavným aktérom. Vo vzdelávacom projekte nezisková organizácia Velmax rozšírila svoju databázu kontaktov, vstúpila do ďalších sietí a hľadala kontakty na začínajúcich podnikateľov.

e) Transfer výsledkov do zahraničia

O výstupy projektov ako napr. „Partnerstvo rodiča a odborníka“ či „Banská Štiavnica – živá učebnica príbehového vzdelávania“ prejavili záujem v Českej republike, dokonca na úrovni ministerstva. Medzinárodná spolupráca s prenosom „najlepších praktík“ z projektov v rámci BG ŠFM, sa deje

a, s pravdepodobnosťou úmernou ďalšiemu pôsobeniu MVO, naďalej bude diať, aj v mnohých ďalších projektoch.

f) Posilnenie udržateľnosti a kapacity organizácií

Viacerí prijímatelia BG, ktorí na začiatku programu dosahovali nižší stupeň veľkosti či rozvoja organizácie, využili príležitosť posilniť svoju organizačnú kapacitu – nielen náborom nových pracovníkov, či odborným výškolením existujúcich zamestnancov a dobrovoľníkov, ale aj rozvinutím kľúčových programov organizácie a vytvorením materiálov, ktoré významne prispeli k posilneniu odbornej kapacity organizácie a jej pozície v oblasti pôsobenia aj do budúcnosti. **Nezamýšľaným dôsledkom** bolo napr. vybudovanie či upevnenie reputácie prijímateľov ako odborníkov a nositeľov kvalitného *know how* v téme (napr. zavádzania opatrení reagujúcich na zmenu klímy).

Prijímatelia BG nadobudli skúsenosti a expertízu z administrovania „veľkého“ grantu rozsahom aj významom, zvlášť keď MVO využívajú(-li) túto novú kapacitu pri žiadaní o ďalšie typy zdrojov. Navyše, príspevok z Blokového grantu pozicionoval viacerých príjemcov tak, že boli schopní posilniť svoj fundraising – definovať si fundraisingovú stratégiu, získať podporu pravidelných darcov, nájsť firemných partnerov; a s referenciou príjemcu zo ŠFM sa úspešne uchádzali o podporu aj z ďalších verejných a súkromných, zahraničných a domácich zdrojov.

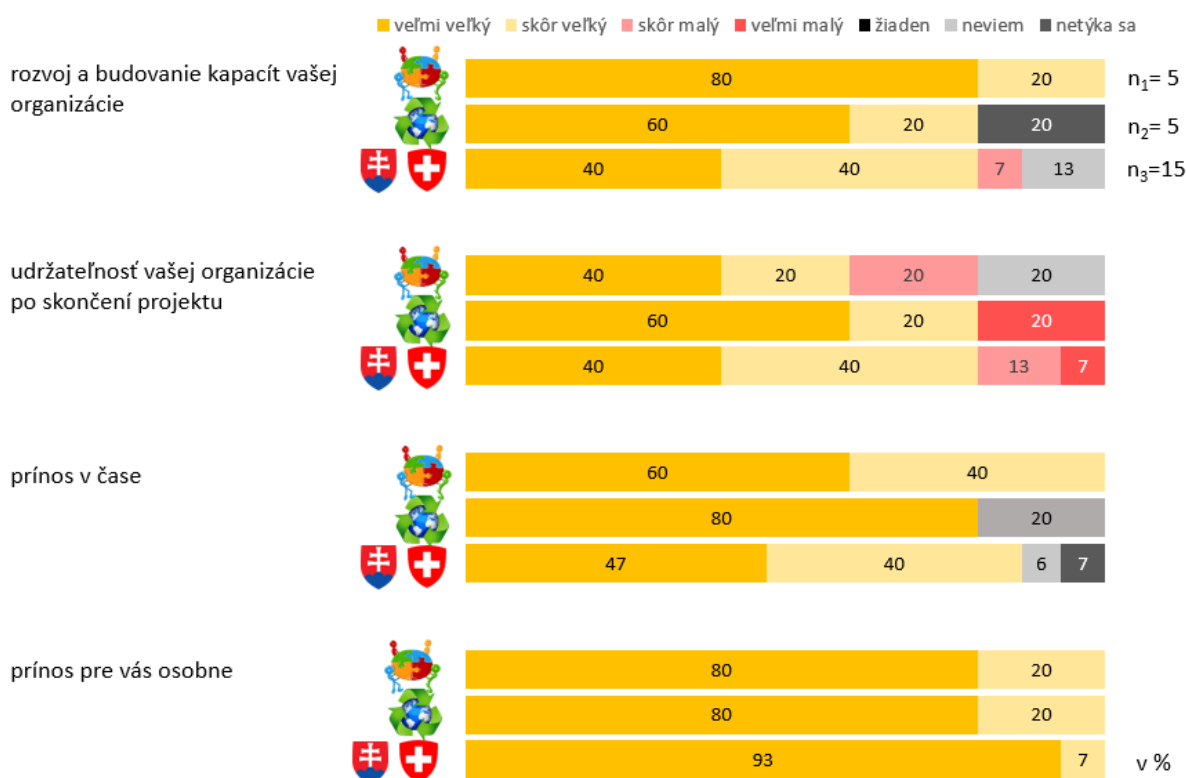
g) Strategické plánovanie o smerovaní organizácií

BG viacerým organizáciám umožnil **overiť si vlastné smerovanie, hľadať a potvrdiť si cesty ďalšieho rozvoja**, a to v situácii bez finančného tlaku. Odznali konštatovania, že projekt patril k – „najdôležitejším grantom“, umožnil im **vybudovať zázemie** (priestory, technické vybavenie, webstránku, databázy, archív a pod.), ktoré organizácia bude využívať na svoju činnosť po jeho skončení. Predstavitel' MVO pôsobiacej v sociálnej oblasti to napríklad vyjadril slovami: „*V podstate sme si potrebovali nájsť nový funkčný model a oslobodiť sa od existenčného tlaku. Projekt bol ako príprava zázemia, aby sme vôbec v budúcnosti mohli niečo riešiť.*”

Predpokladaný dopad a udržateľnosť výsledkov Blokového grantu vnímali veľmi pozitívne príjemcovia aj v online hodnotení. (graf č.10)

Graf č.10

Aký význam mal projekt vašej organizácie v rámci BG ŠFM z nasledovných hľadísk:

K dosahu jedného spoločného projektu sa vyjadril(-a) aj respondent(-ka) na strane švajčiarskej partnerskej organizácie, keď prostredníctvom online dotazníka komentoval(-a) „ťažkosti spolupráce“: „*Udržateľnosť projektových výsledkov vo veľkej miere bude závisieť na lokálnych zdrojoch a politike, s ktorými sa zdá, nebude možné automaticky rátať.*“ Tomuto kritickému bodu udržateľnosti výsledkov založenej na nájdení ďalších zdrojov podpory projektu, čelia/ budú čeliť aj ďalšie MVO z programu BG.

(e) Ponaučenia a odporúčania

Blokový grant Švajčiarskeho finančného mechanizmu splnil svoj účel a stanovené ciele. Príprava, priebeh, aj vyhodnotenie Blokoveho grantu demonštrujú úspešnú implementáciu finančného mechanizmu, efektívnu správu verejných zdrojov, dosiahnutý progres v problematike pozitívnych zmien v sociálnej a environmentálnej oblasti na Slovensku, a tiež pri prenose *know how* v rámci inštitucionálnych partnerstiev medzi Švajčiarskom a Slovenskom.

Ponaučenia, ktoré vzišli z procesu hodnotenia Blokoveho grantu ŠFM, poukazujú na prevahu dobrej praxe, v ktorej je priestor na zlepšenie. Odhalené rezervy na zlepšenie nemali vplyv na celkovú úspešnosť Blokoveho grantu.

Ponaučenia a odporúčania, uvedené ďalej v texte, dokumentujú dosahovanie celkových a dielčích cieľov BG v podmienkach:

- sociálno-politického vývoja na Slovensku v rokoch 2011-2015,
- nedostatku zdrojov a (nedostatočných) riešení pre dosiahnutie stavu prosperujúcej spoločnosti na Slovensku, aký dosiahli krajiny západnej Európy a osobitne Švajčiarsko,
- zaostávania praxe za teóriou, osobitne slabou vymáhateľnosťou práva,
- zložitého profilu čerpania verejných zdrojov (vrátane náročných požiadaviek vo verejnom obstarávaní),

ktoré kládli vysoké nároky na odbornú, personálnu, prevádzkovú kapacitu grantistov aj sprostredkovateľa.

Sústredenie podpory na kompatibilné projekty

Výrazný pozitívny krok pri dosahovaní pozitívnych zmien v profilovaných oblastiach dosiahol BG aj vďaka podpore viacerých subjektov venujúcich sa – jednej téme, avšak z rôznych strán. Vznikla tak synergia riešení napr. v prípade naliehavého sociálneho problému bezdomovectva v hlavnom meste SR Bratislave dvomi príjemcami BG. „Princíp spoločnej témy – rovnakého regiónu – rovnakých konečných príjemcov“ je vhodný zväžiť zakaždým, keď sa naskytne príležitosť (napr. formou partnerstiev jednotlivých organizácií už vo fáze žiadania o grant).

Nastavovanie ukazovateľov

Tak, ako v akejkolvek inej finančnej schéme, monitoring a evaluácia projektových aktivít v BG preukázali zložitosť vykazovania ukazovateľov úspešnosti v projektoch. Napriek tomu, že každý prijímateľ mal možnosť sám navrhnúť ukazovatele úspešnosti svojho projektu a tieto boli predmetom doladenia v konzultáciách pred zazmluvnením, a bola im venovaná pozornosť aj v Manuáli BG ŠFM¹⁹, niektoré ciele nebolo možné presne kvantifikovať či realisticky odhadnúť, čo je možné dosiahnuť. Tvorba na mieru šitých ukazovateľov je súčasťou projektovej prípravy, ktorá vyžaduje odborné poradenstvo nad rámec univerzálnych riešení, a ich súčasťou by v prípade potreby mala byť možnosť meniť/„prestaviť“ ich počas projektu. S tým súvisia aj „stupne voľnosti“ pre napĺňanie daných indikátorov s prijateľnými odchýlkami, ktoré by odbúrali veľakrát strastiplné zdôvodňovanie v reportoch.

Informovanie o požiadavkách na riadenie a verejné obstarávanie

Malý počet prijímateľov v rozpočte dostatočne nezohľadnil celkové administratívne náklady, čo v priebehu realizácie viedlo k navyšovaniu spolufinancovania (MVO-ciou). Tento problém by mohla preventívne riešiť iniciatíva spätná väzba sprostredkovateľa osobitne k tejto časti rozpočtu v projekte budúceho grantistu, ešte pred podpisom zmluvy.

Pravidlá zúčtovania výdavkov podľa zákona o účtovníctve a nariadení MF SR, ktoré sa v BG uplatňovali, boli u švajčiarskych partnerov v mnohých spoločných projektoch zdrojom nespokojnosti aj pobúrenia, argumentujúc, že takéto náročné administratívne úkony sa nepremietli do finančných podmienok spolupráce. Preventívne informovanie o forme a detailoch právoplatného zúčtovania na Slovensku (vyškolením príjemcov ako postupovať) by mohlo lepšie predchádzať takýmto neželaným kolíziám, ktoré sťažovali spoluprácu v spoločných projektoch, a odrádzali aj od budúcej spolupráce.

Tiež, požiadavka realizovať verejné obstarávanie v BG využívajúcim verejné zdroje, bola pre mnohé neziskové organizácie nová a náročná. Realizácia verejného obstarávania sa všeobecne považuje za zložitú a v prípade zlyhania, môže ohroziť celý projekt. V záujme každého grantora je posilniť informovanosť prijímateľov – zvlášť keď nimi sú MVO – v akomkoľvek dôležitom smere pre grantový program, a osobitne vo veci verejného obstarávania.

Zapojenie cieľových skupín pri meraní dosahu

Do hodnotenia projektov by mali byť zapojené cieľové skupiny. Ojedinele sa tak v projektoch dialo na úrovni „podaktivít“. Spätná väzba tých, ktorí majú z projektu benefitovať – na rôznych úrovniach a s dôrazom na konečných prijímateľov, je štandardnou súčasťou merania úspešnosti implementácie projektu – či už išlo o vzdelávanie alebo výcvik, výskum, participatívne rozhodovanie, verejné politiky, poradenstvo, advokáciu, akčné (záchranné) akcie. Hodnotenie cieľovými skupinami má byť štruktúrované, má zahŕňať stanoviská odborníkov, aj prípadných hlavných oponentov.

Informovanie o cieľoch programu

¹⁹ s plným názvom „Manuál systému riadenia Blokového grantu PRE MVO A PODPORU PARTNERSTIEV PROGRAMU ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE 2011 – 2014“

Podľa viacerých prijímateľov bol priestor na zlepšenie v komunikovaní celkových cieľov Blokového grantu. Grantisti boli „konfrontovaní“ s týmito cieľmi pred podaním žiadosti o NFP, a ďalej sa s nimi stretli nanajvýš pri písaní správ, prípadne na konferenciách, kde boli tieto ciele komunikované aj švajčiarskou stranou. Prijímatelia oceňovali poskytnutú podporu, súčasne si však v rôznych podobách kladli otázku „Prečo Švajčiari poskytujú tento typ pomoci?“. V tomto smere považovali za významnú záverečnú konferenciu BG ŠFM, keď v októbri 2015, teda po skončení programu, konštatovali, že takéto zdieľanie aktérov BG ŠFM by veľmi oceňovali aj v priebehu realizácie programu. Prepájanie zámeru „švajčiarskeho príspevku Slovensku“ s cieľmi na projektovej úrovni, by povýšilo veľký zámer programu na spoločný, ktorý by sa takto účinne medializoval; rozhodne formou virálneho marketingu. K tomu by mohla prispieť napr. webová platforma na diskusiu medzi príjemcami, aktérmi BG navzájom, na rozdiel od komunikácie výlučne vo vzťahu k sprostredkovateľovi. A keďže podľa zachytávania a mierne pozitívneho hodnotenia komunikovaných celkových cieľov Blokového grantu / ŠFM sa osvedčili švajčiarsko-slovenské partnerstvá (graf č.8), takáto bilaterálna výmena myšlienok – ľudí by bola viac než želanou vo všetkých častiach BG.

Pokračovanie podpory

V prípade pokračovania Blokového grantu pre MVO a podporu švajčiarsko-slovenských partnerstiev, medzi prijímateľmi podpory prevládala názor, že by sa o takúto podporu znovu radi uchádzali.

Zapojenie neziskových organizácií ako sprostredkovateľov

Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou Socia a Karpatskou nadáciou sa v roli sprostredkovateľa/ regrantujúcej inštitúcie osvedčili ako dobrý správca verejných zdrojov nielen smerom k MVO, ale aj k samospráve a štátnym inštitúciám, ktoré boli medzi grantistami, rovnako tiež smerom k NKB. S prerozdeľovaním prostriedkov a riadením Blokového grantu Nadáciou Ekopolis boli spokojní aj samotní prijímatelia (graf č.3) a veľmi sa zasadzovali za to, aby v prípade pokračovania Švajčiarskeho finančného mechanizmu boli v pozícii sprostredkovateľa opäť angažované nadácie.

Záver

Realizácia Blokového grantu ŠFM uvoľnila pozitívnu energiu, ktorá „posunula“ Slovensko na trajektórii fungujúcich demokratických spoločností, na viacerých úrovniach zlepšila vzťahy medzi verejným, osobitne štátnym a neziskovým sektorom. V lete 2015 v článku o úspechu rokovaní v podobe vylepšenia modelu asigácie dane z príjmu právnických osôb, občiansky aktivista Fedor Blaščák napísal:

„Ak sa chceme pohnúť vpred, stojíme ako aktivisti pred výzvou vystúpiť z MVO „bubliny“, spochybňovať náš dopad a raziť skutočne zmysluplné činy a partnerstvá... Na to, aby aktivisti mohli dosahovať skutočné výsledky, musia byť ochotní budovať aliancie s predstaviteľmi vlády, a to bez ohľadu na ich politickú príslušnosť. Éra revolučných a duchovných vodcov je na konci. V budúcnosti preto budeme potrebovať namiesto karate bojovníkov viac hráčov volejbalu.“²⁰

Blokový grant pre MVO a podporu partnerstiev financovaný z Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce v rokoch 2012-2015 dosiahol skutočné výsledky, a jeho aktéri v historickom predstihu nadviazali partnerstvá/ koalície s inštitúciami či vládami na lokálnej, celoslovenskej, aj európskej úrovni. Z hodnotenia vyplývalo, že 40 projektov v BG - realizovaných organizáciami pôsobiacimi na celom Slovensku - nadobudlo nadčasový význam, a že použitie jednej dvanástiny celkového príspevku Švajčiarska pre Slovensko na Blokový grant bolo správnou voľbou. Slovensko zastúpené aktérmi BG takto najlepšie vyjadrilo svoje uznanie občanom Švajčiarskej konfederácie za finančnú podporu, aj za záujem prispievať svojim susedom, Slovensku a Európe na zodpovedný vývoj spoločnosti.

²⁰ In: Blaščák, F.: For Slovakia, Lessons in Effective Activism. August 2015, <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/slovakia-lessons-effective-activism>

Príloha č.1**Prehľad o zbere dát v rámci hodnotenia BG ŠFM výskumnou agentúrou Krajinka**

Zber dát: október – november 2015	príjemcovia GP pre MO sociálne MNO	príjemcovia GP pre MNO environmentálne MNO	príjemcovia BG v rámci podpory partnerstiev	zástupcovia sprostredkovateľa, NKB, Švajčiarskej agentúry pre rozvoj a spoluprácu	partnerské organizácie vo Švajčiarsku	celkom
--------------------------------------	--	---	--	--	---	--------

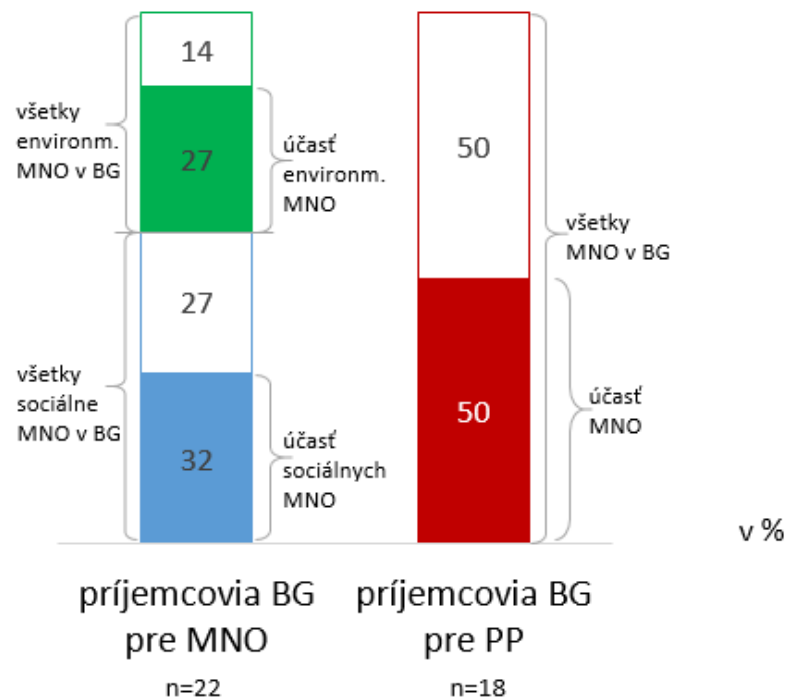
Interview-á a focus skupiny

počet interview-aných respondentov	7 (z 13)	6 (z 9)	9 (z 18)	3	x	25
------------------------------------	----------	---------	----------	---	---	----

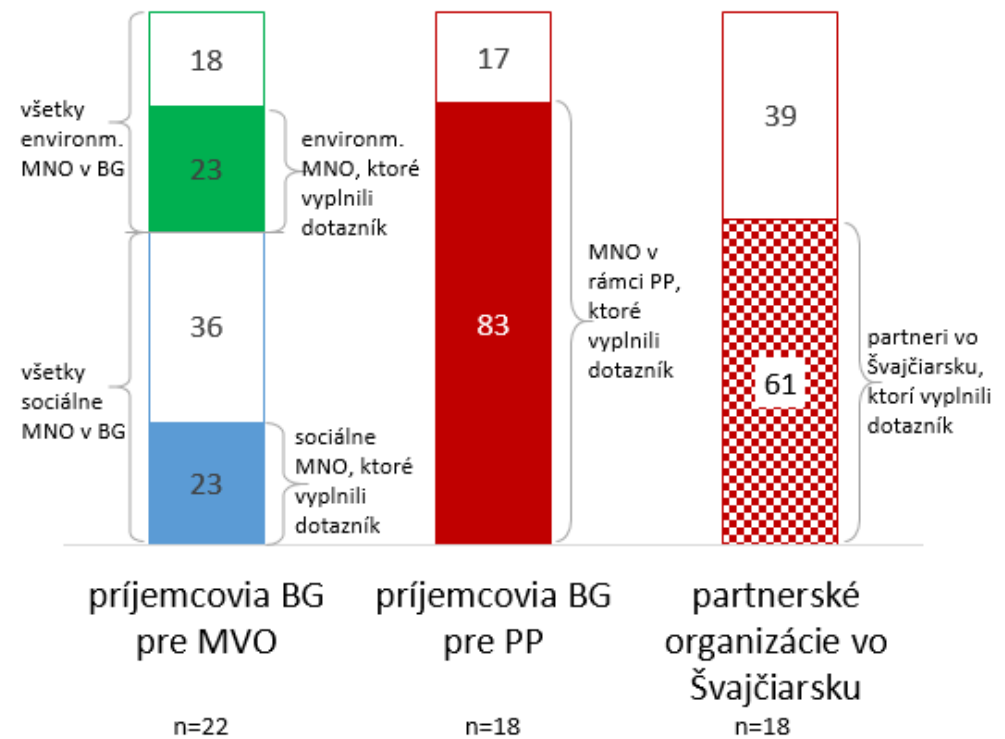
Online hodnotiaci dotazník

počet organizácií, ktoré vyplnili dotazník	5	5	15	x	11	36
návratnosť / podiel z celkového počtu	38%	56%	83%	x	61%	x

Interview-á a focus skupiny

Online hodnotiaci dotazník

Výskumná agentúra Krajinka ďakuje všetkým respondentom a respondentkám, ktorí sa zúčastnili rozhovorov a online prieskumu za účelom hodnotenia BG ŠFM.

Príloha č.2

Graf č.6

Koľkokrát ste navštívili/ zástupcovia vašej organizácie, partnerskú organizáciu na Slovensku, pred, počas, prípadne aj po skončení BG?

